

גזענות

(Racism). השקפה הרואה בהשתייכות הגזעית של היחיד והציבור את העובדה המכרעת והקובעת את כושרו, נטיותיו, הלכי-רוחו מראהו והתנהגותו, והמדרגת את הגזעים ל'עליונים' ול'נחותים'. המונח ג' נגזר מ'גזע' והמלה גזע תשמש כאן אך ורק בהוראה של Race (אנגלית), Rasse (גרמנית), Razza (איטלקית). גם כך למונח 'גזע' משמעויות שונות שעדיין לא הובחן ביניהן ברור. המונח מצוי בשימוש מראשית הרנסנס כדי לציין תכונות מאפיינות הן של קבוצות בני-אדם והן של קבוצות בעלי-חיים. השפעת הג' בתקופה המודרנית נובעת מהפיכתה למעין דת חילונית, המסתמכת על המדע ועל ההיסטוריה. הג' היא השקפת אולם כוללנית, שנכללות בה, נוסף על המדע וההיסטוריה, גם האסתטיקה והמוסר.

נוכל לשרטט את התפתחות הג' בשלבים שונים ומוגדרים היטב: במרוצת המאה ה-18 ובמחצית הראשונה של המאה ה-19 הונחו היסודות התיאורטיים; מהמחצית השנייה של המאה ה-19 ועד סוף מלחמת-העולם הראשונה הלכה הג' ונתעצמה, בסגולה לעצמה כיוון ברור ומוגדר יותר; בין שתי מלחמות-העולם כבשה הג' תנועות המונים פוליטיות באירופה, ובראש ובראשונה את הנציונל-סוציאליזם בגרמניה, ותפיסות הג' תורגמו בהצלחה לשפה פוליטית פופולרית בחלק נכבד של היבשת; לבסוף, אחרי מלחמת-העולם השנייה, המשיכו הגזענים לתסוס, אך התגובה נגד פשעיהם הכניעה אותם.

תפיסות גזעניות במאה ה-18 ובראשית המאה ה-19. תחייתו של המושג הרומנטי של ההיסטוריה במאה ה-18 היתה חשובה ביותר להתפתחות רעיון הגזע. אז נוסחו חוקי התפתחות ה'אורגנית', ואחר-כך הועברו גם לתחום האנתרופולוגיה והבלשנות, שני תחומים שעתידיהם היו למלא תפקיד מכריע בהתפתחות המחשבה הגזענית.

חוקרים והוגי-דעות של ההשכלה, כגון ז'ורז'-לואי ביפון, ושרל דה מונטסקיה, סברו שההתפתחות ההיסטורית מותנית בגורמים סביבתיים, כגון אקלים וגיאוגרפיה, ולפיכך ראו את ההבדלים בין עמים שונים כשינויים מקריים בלבד. לא כן סברו בעלי התפיסה ה'אורגנית', שיצרה תהום עמוקה בקרב בני-אדם ואומות, תהום שלא היתה, כביכול, תוצאה של אירועים חברתיים-היסטוריים, אלא נעוצה בהשגחה ובכוחות הטבע. לדוגמה, התפיסה שפיתח יוהן גוטפריד הרדר, ושהיתה עתידה לזכות בהד רב באירופה. לדעתו, ספונטניות הטבעית, האינסטנקטיווית, היא היא ביסוד התכונות של עם ומעוגנת ב'אופיו' מדור לדור. שפתו הלאומית, שירתו העממית והפולקלור הם האמצעים לביטוי אותנטי וטהור. היחיד הוא אך ורק חלק של ה'פולק' (Volk), עם בהוראה האתנית של המלה, הנתפס בדרך ההיא. בתפיסתו של הרדר קיבלה אפוא הלאומיות ממד אסתטי, היסטורי ובלשני, שעשה ממנה ישות הנבדלת מכול צורת התארגנות מדינית בת חלוף. היותו של ה'פולק' ה'אורגני' בדרגה שמעל המדינה הוכח בצורה מכרעת בכול השתלשלות המחשבה הגזענית שאחרי הרדר. עם

זאת לא האמין הרדר בעליונותו הלאומית של עם אחד על-פני עם אחר, כי כבן תקופת ההשכלה, לא מנעה אותו אהבתו ל'פולק' שלו מלכבד את כול האחרים.

הדגשת השפה כביטוי של עבר משותף איחדה דור שלם של בלשנים בסוף המאה ה-18 וראשית המאה ה-19. אלא שרובם דחו את התעניינותו של הרדר בהיבטים ההומניסטיים, והתרכזו במחקר מדעי של הקרבה הגנטית בין השפות השונות. נראה היה שהחקירות הבלשניות אימתו את הקרבה שבין הסנסקריט, הפרסית העתיקה והשפות שהשתלשלו מהן, ובין שפות אירופיות רבות, והביאה לידי קביעה שהיתה שפה קדומה (פרוטו-שפה) שבנדידת העמים ה'ארים' הובאה מאסיה לאירופה, ושהבלשנים כינוה 'הודו-אירופית' או 'אריז-אירופית'. זה ההקשר שבו הופיעה לראשונה המלה 'ארי'. במהרה הוביל המחקר ההוא לניסוח קביעות ערכיות והתחבר עם ההשקפה האורגנית של ההיסטוריה, שהיתה מקובלת על הרומנטיקאים.

בהנחה ששפתו של עם מבטאת את ניסיון הדורות שלו, טענו שעברם של ה'ארים' משקפת את עליונותה של אירופה בת זמנם. וכך, באמצעות הבלשנות, מצאו הרומנטיקאים קשר עם הפרה-היסטוריה ה'ארית' של העמים הגרמניים. הבלשנים תיארו את ה'ארים' כאיכרים אמיצים וגבריים, שחיי המשפחה שלהם בריאים. כך נוצר מיתוס היסטורי, והמחקר המדעי הוביל להנחה הנותנת לגיטימציה ליומרות של עליונות מוסרית ולאומית, יסוד שעתידי היה ללוות את המחשבה הגזענית לאורך כול התפתחותה.

הרוזן ז'וזף-ארתור דה גובינו רק חזר על דעה מקובלת בבלשנות של זמנו, כשטען שהשפה ה'טהורה' של ה'ארים' מעידה על יכולתם להתעלות מעל הממד החומרי של החיים. המתנגדים למתן שוויון זכויות ליהודים טענו, שהיהודים מאופיינים בחוסר היכולת הטבוע בהם לדבר בשפתו הלאומית של העם המארח, והוא פרי השוני שבמקורות ההיסטוריים ומשקף את טבעם החומרני של היהודים. פרידריך מקס מילר, בעת שהיה פרופסור באוקספורד ב-1859-1861 טען כי ה'ארים' נסחפו לצפון-מערב אירופה (גרמניה ואנגליה) מכוח 'דחף שאין לעמוד בפניו'. נדידתם חיזקה בהם את חוש העצמאות, את האמונה בכוחות עצמם, את עוז אופיים ואת רוחניותם. הבלשנות והמיתוס ההיסטורי אודות עליונות ה'ארים' הובילה למסקנה, שיעודם של האנגלו-סקסונים, למשל, היה ליישם את עקרונות החירות באמצעות מוסדות חופשיים. רווחה גם הדעה שהתארגנות השבטים הגרמנים (ה-Comitatus) היתה דוגמה לנוהל דמוקרטי. נבע מכך, שלגזעים שלא היה להם חלק בעבר ההוא נעדרו התכונות הרוחניות הדרושות לממשל עצמי. חיבורו של טקיטוס 'גרמניה' (Germania) סיפק הוכחות בדבר התכונות המיוחדות והמוסדות האופייניים של הגרמנים הקדומים. הן הגרמנים והן הצרפתים חיפשו בעברם את שורשיהם הלאומיים. בעניין זה השפיעה דעתו של ההיסטוריון הצרפתי פייסטל דה קולנז' בן המאה ה-19, שדחפם של הצרפתים לחופש לא נבע מן הקומיטטוס אלא מן המורשת הרומאית והקלטית. ובאשר לגרמנים ולקלטים – המעלות הטובות שהשתבחו בהן אבות אבותם היו בדיוק אותן מעלות הנחשבות ביותר בקרב מעמדות הביניים באירופה כולה: הישענות האדם על עצמו, מוסריות קפדנית, עבודה קשה, צמא לתרבות, וחיי משפחה בריאים. המיתוס

האנגלו-סקסוני השתמר בעוצמה רבה במיוחד בארצות-הברית, שבשלהי המאה ה-19 כתב בה ג'. הומר שכול מה שעשו אומות אירופה ויפן לא היה אלא חיקוי החירויות האמיתיות של האנגלו-סקסונים. ביצירתו הפופולרית 'Winning of the West' ('כיבוש המערב'; 1889) הילל תיאודור רוזולט את כוח החיות של הגרמנים, שבאו מיערות גרמניה כדי לכבוש את יבשת אמריקה. אחדים השתמשו בהקשר זה בביטוי 'יעוד ברור' (Manifest Destiny): ייעודו של הגזע האנגלו-סקסוני הוא להפיץ את השפעתו בכל העולם. אותה יומרה היתה גם לאימפריאליזם הבריטי. ואולם, אימפריאליזם וג' לא היו אף פעם זהים, והקשר בין השניים השתנה מתקופה לתקופה וממקום למקום. למשל, במאה ה-18 השתעשעו אירופים בדימויים נאורים, ואפילו אוטופיים, של כמה עמים לא-אירופיים, ואילו הדימוי של 'אפריקה השחורה' היה פרי המאה ה-19.

מעצם מהותו נובע המושג 'גזע' ממדע האנתרופולוגיה יותר מאשר מן ההיסטוריה או מן הבלשנות. בעת שהלכו והתפתחו חקר ההיסטוריה והבלשנות קיבל המונח משמעות מדויקת יותר והרים תרומתו לג'. האנתרופולוגיה של המאה ה-18 היא שהחלה לסווג את הגזעים השונים. ביפון וקרל לינה חילקו את העמים על-פי צבעם ועל-פי צורת הגוף וממדיו. החלוקה קבעה שקווי הדמיון שנתגלו בדרך ההיא אכן הם הם ה'גזע'. אך גם הצורה ה'מדעית' הטהורה היא של הצגת הדברים הובילה להבעת דעות על אופיים של בני אדם, והולידה את ההנחה שהופעתו החיצונית של האדם ומידותיו הגופניות מסמלות את תכונותיו הרוחניות. ב-1792-1793 חקר האנטום ההולנדי פטרוס קמפר את הטיפולוגיה הגזעית, על-ידי השוואת מידות הפנים והראש של ה'ארים' האירופים, השחורים והקופים. המידות הללו קבעו דרך התקדמות מסודרת: מן הפיסול היווני, כצורה אידיאלית, דרך העמים האירופיים, ועד לשחורים, הנחותים בגזעי המין האנושי. הסמיכות שבין האנתרופולוגיה, המתיימרת להיות מדעית, ובין קריטריונים אסתטיים, התגלתה כחשובה ביותר בהתפתחות הג', שמראשית המאה ה-19 החלה לעבד מתכונת של 'טיפוסים אידיאליים'. ב-1796 פירסם פרנץ יוזף גל חיבור, ובו ביסס את 'מדע' הפרינולוגיה על העיקרון, שאת הנטיות המוסריות והשכליות של בני האדם ניתן לקבוע על-פי מבנה גולגולותיהם. למידות הגולגולת ייחסו חשיבות רבה ביותר ב'ביולוגיה הגזעית', כפי שכינו זאת, במטרה לקבוע את ה'טיפוס האידיאלי'; הנאצים, כגזעניים אחרים, עתידים היו לעשות שימוש נרחב ב'ביולוגיה גזעית' כזאת.

באנתרופולוגיה השתלבה ההסתכלות המדעית בשיפוט אסתטי ומוסרי. במאה ה-18 תפסו הגורמים הסביבתיים את המקום הראשון. ואולם, הפילוסוף עמנואל קנט השתמש במושג האנתרופולוגי של גזע אך ורק כדי לנתקו מהשפעת האקלים או הגיאוגרפיה. טהרו של גזע היה יסוד מוסד, וחייב היה להישמר למרות הנסיבות החיצוניות. לדעת קנט, השחורים והלבנים היו גזעים נפרדים היות ובמהלך ההיסטוריה לא התערבבו מעולם. עם זאת לא דגל קנט מעולם בעליונותו של גזע מסוים על-פני האחרים; כהדרר היה קנט בן תקופת ההשכלה.

לאחר שחשיבות גורמי הסביבה הועמדה בספק בשם טוהר הגזע, החלו האנתרופולוגים לעסוק יותר ויותר במקורם של הגזעים. במאה ה-19 נעשו ניסיונות להבדיל בין גזע טהור לבין שאר הגזעים. גם

האנתרופולוגים, כהיסטוריונים וכבלשנים, הניחו את מציאותה של מהות תורשתית, המתגלית באותה ייחודיות הנראית לעין והמציינת את כול המשתייכים לגזע כלשהו. מהותו של גזע, המושתתת על לשון והיסטוריה משותפות, משתקפת תמיד במבנה הגוף ובמראה החיצוני. הג' היתה אידיאולוגיה חזותית, מבוססת על סטריאוטיפים, והדבר היה אחד מסודות כוחה העיקריים: יצירת סטריאוטיפים הפכה את המופשט למוחשי, ובכך הפך את הג' לפשוטה וברורה, תכונות החיוניות להצלחתה.

תפיסות הג' הופצו במספר רב של אגודות תרבות, כגון החברה האנתרופולוגית של פריס (1839) שהצהירה כי יש להבחין בין הגזעים על-פי 'התארגנות פיזית', אופי מוסרי ושכלי, ומסורת היסטורית'. הזהות, כביכול, בין גזע לתרבות היתה גם ביסוד תוכניתה של החברה האנתרופולוגית של לונדון

(Ethnographical Society Of London שנוסדה ב-1843) ושל החברה האנתרופולוגית האמריקנית (American Ethnological Society, 1842). עם זאת, עדיין לא התקבלה הג' לגמרי, כי החברה הבריטית, מתוך דאגה לגזעי הילידים שברחבי הקיסרות, סברה שאת האדם הפרימיטיווי ניתן 'לשפר', ולכן גם שללה את העבדות. אך האנתרופולוגים והבלשנים כבר סללו את הדרך לזרם שסבר שכול הגזעים הזרים תופסים מקום ביניים בין בני-האדם לקופים. מאמצע המאה ה-19 נקטו אגודות מדעיות רבות, כגון החברה האנתרופולוגית של לונדון (Anthropological Society Of London, 1863), עמדה גזענית ברורה כלפי עמים שהיו נושא מחקריהם. תוצאות ה'מחקרים' הללו נתקבלו בהכרת תודה בארצות-הברית, אבל באנגליה עצמה היתה לעמדות הללו הצלחה מוגבלת בלבד. גם בצרפת היו המחקרים שערכו האנתרופולוגים, ההיסטוריונים והבלשנים באוכלוסיות מושבותיה ספוגי ג', וזאת למרות שהג' עדיין לא היתה מושרשת בה עמוק ביותר. הג' קיבלה תנופה והשתרשה בקרב חלק מן המשכילים והמלומדים.

הבשלתה של האידיאולוגיה הגזענית והפצתה עד מלחמת-העולם הראשונה. הספר Essai Sur L'Inégalité Des Races Humaines ('מסה על אי-השוויון של גזעי האדם'; 1853-1955), של הרזון גובינו, מבוסס על האנתרופולוגיה והבלשנות כפי שהתפתחו באמצע המאה. גובינו הוסיף להן דגש פוליטי ותרבותי גלוי: תורתו הגזענית שאפה להסביר את התופעות הפוליטיות של זמנו. הוא הסביר את השחיתות וההידרדרות המוסרית שהתפתחו בתקופה המודרנית, בהסתמכו על הג', ובכך בישר את הניצול הפוליטי שעתיד היה להיעשות בג'. גובינו פחד מהיווצרות ממשל ממורכז וממתן השפעה רבה מדי בשלטון להמון. לדעתו, צירופן של שני הדברים הללו גרם את הריסתן של האצילות האמיתית ושל החירות. המפתח להסברת ההתפתחות היא ראה בעולם המורכב מגזעים עליונים ונחותים.

גובינו סיווג את הגזעים השחורים, הצהובים והלבנים על-פי מבנה החברה שיצרו. הגזעים הצהובים הוכיחו את כושרם בתחום המסחר והתעשייה, אך אין הם מסוגלים לצפות אל מעבר להישגים החומריים הללו. הגזעים השחורים לא היו מוכשרים ליצור חברה יציבה ותמיד נזקקו לפיקוח עליהם.

רק הגזע הלבן גילם את כול האציל בעיניו: רוחניות גבוהה יותר, אהבת החופש, וצופן התנהגות אישית המבוסס על הכבוד. מדובר בלי ספק בתפיסה אוטופית: גובינו עצמו סבר שמכיוון שהגזע ה'ארי' לא הצליח להישאר טהור, הריהו מאבד בהדרגה את עליונותו העתיקה ומתנוון לרמת גזעים נחותים אחרים. שלטון הבורגנות, המדינה המודרנית ועליית הדמוקרטיה מאששים את המסקנה ההיא. המסקנות הפסימיות של גובינו הושמטו ממהדורות מאוחרות יותר של ספרו. Essain זכה בתפוצה מוגבלת ובהשפעה מעטה, אך חשיבותו בהיותו אות המבשר את כיוון ההתפתחות של הג'. בן זמנו של גובינו, קרל גוסטב קרוס, שהיה רומנטיקאי בולט, הוסיף לקדם את המחשבה הגזענית לקראת בנייתה של מיסטיקה של הגזע. קרוס, כקמפר לפניו, התרכז בחיפוש אחר גזעים אידיאליים, המתפתחים לדעתו מהכוח המיסטי של השמש. הטיפוס האידיאלי הוא בעל צבע עור בהיר, שערותיו הבלונדיות ועיניו הכחולות משקפות את הכוח החיוני שמסמלים השמיים והשמש. בשרטוט הטיפוס האידיאלי במתכונת ההיא הודגשו היסודות האסתטיים שבג', והתפתחו במקביל להסתכלות המדעית. למושג היופי ה'ארי', המבוסס בחלקו על דגמים יוניים ובחלקו על הסמליות של הטבע, נודעה חשיבות מיוחדת בגרמניה. למן המחצית השנייה של המאה ה-19 הזינה האנטישמיות את הג' מן הסוג ההוא יותר משהזינו אותה מציאותו של 'גזע' שחור ומציאותו של גזע 'צהוב'. הסיבה לכך פשוטה: היהודים נראו כמייצגי תרבות זרה בלב אירופה. הם לבשו בגדים שונים משלבשו האחרים, התפללו תפילות אחרות ודיברו בשפה אחרת (יידיש). כול עוד חיו בגטו, גילו רק מעטים התעניינות מיוחדת בהם, אך עם האמנציפציה של היהודים בראשית המאה ה-19 נשתנה היחס אליהם. האמנציפציה ניתנה ליהודים בהנחה שישתחררו מאותן 'תכונות מוזרות' שלהם. אך משעה שקיבלו היהודים זכויות אזרח מלאות והחלו להתחרות בהצלחה עם הנוצרים בתחומי הכלכלה וחיי החברה, האשימום אויביהם בכך שהם מוסיפים להיות שונים למרות האמנציפציה. לכול המתנגדים לאמנציפציה והמתמרמרים על הצלחת היהודים בעולם נוצרי, היה המשך קיומם של הגטאות במזרח אירופה הוכחה, שלעולם לא יהיה אפשר להתגבר על ההבדלים שבין היהודים לשאר העמים. יהודי הגטו, עירוניים שרמת חייהם אפשרה להם קיום מזערי בלבד, נראו ניגוד מדהים למעלות הטובות ולטיפוסים האידיאליים של ה'ארים'. נוסף לכך נטו יהודים רבים, הן יהודי הגטו והן היהודים שהיגרו לאירופה המערבית, לשמור על לבושם המיוחד, על הזקן ועל הפאות, ובעיני רבים מבני אירופה המרכזית והמערבית היה מראם החיצוני של היהודים מוזר ומסתורי.

אך גם היהודים המתבוללים נחשבו ליסוד חתרני בעולם הנוצרי. ההאשמה שהיהודים הם מדינה בתוך מדינה מקורה דווקא בתקופת האמנציפציה (אצל יוהן גוטליב פייכטה) והובילה, כמעט בהכרח, לסברה שיש למנוע את היהודים מלקחת חלק בחיי אירופה. יתרה מזו: היהודים זכו בהצלחה בתחום קפיטליזם הכספים, שהיה לו תפקיד מרכזי בתיעושה של אירופה, ושהיה פתוח לפנייהם בהיותו תחום פעילות חדש שאינו קשור למסורות ישנות שמנעו מלחדור אליו. ואולם, שעה שיהודים כבני משפחות רוטשילד ופריירה הגיעו למרומי העושר, ראו כול אותם מעמדות, שפחדו מקפיטליזם הכספים, בהצלחה ההיא הוכחה לקנוניה יהודית פושעת.

השנאה ליהודים מצאה לה פורקן בגרמניה בהתקוממות בשנת 1819, שהשתתפו בהן כול המעמדות שראו עצמם נלחצים במיוחד מחמת התיעוש. במהפכת 1848 שוב דרש מעמד בעלי-המלאכה, קורבנו הראשון של המשבר מחמת התיעוש, את הרחקת היהודים מכול תחומי החיים, אך יש לציין שההתנגדות לאמנציפציה ליהודים לא היתה מונופולין שלהם. בני המעמד הבינוני והאצולה, ובאחת – כול אותם ששאפו ליציבות בכלכלה ובחברה, נטו להאשים את היהודים בשבר שנוצר בחיים האירופיים. גם ראשוני הסוציאליסטים כשרל פורייה ופייר ז'וזף פרודון, שהיו אנטישמים קיצוניים, ראו ביהודים את מנצלי מעמד העובדים.

הרגשות נגד היהודים לא היו חייבים בהכרח להוביל לג', כי רוב הבריות הוסיפו להאמין שה'יהודי הטוב' מסוגל להשתחרר מתכונותיו ה'יהודיות'. לעומתם, אותם שהאמינו בהבדלים שבין הגזעים ובקיומה של קנוניה יהודית, התחילו לתמוך במלחמת גזע. במחצית השנייה של המאה העניק הדרוויניזם גושפנקה מדעית לכאורה לרעיונות של מלחמה ומאבק. עקרון הישרדות הכשירים יותר גרם שיסוי גזע אחד ברעהו. במפנה המאות ה-19 וה-20 הפיצו ספריו המקובלים מאוד של הזואולוג ארנסט היינריך הקל את הדעה, שההתפתחות הביולוגית של היחיד חייבת לחזור ולשקף בקיצור את התפתחות הביולוגית של אבותיו הקדומים (החוק הביוגנטי). כך התמזגו הרצף המיתי של ה'פולק' והשקפה דרוויניסטית של העולם.

אופייני למדי שהעיתונאי הגרמני וילהלם מר קרא לספרו: Der Sieg Des Judenthums über Das Germanenthum ('ניצחון היהדות על הגרמניות'; 1867). בספרו טען מר שהיהודים פתחו במלחמה נגד הגרמנים והם עומדים לזכות בניצחון הסופי על-ידי השתלטותם על הכלכלה; זאת מלחמה בין גזעים, ולכן לא תיתכן בה שום פשרה. בספרים בעלי השפעה, כספרו של לודוויג וולטמן Politische Anthropologie ('אנתרופולוגיה פוליטית', 1903), הובעה תמיכה במלחמות כיבוש לצורך הישרדות הגזע. ההוכחות בדבר עליונות ה'ארים' חזרו והשתלבו שוב בהערכות אסתטיות, מכיוון שרק ה'ארים', לטענתו של וולטמן, יצרו מחדש 'את הפרופורציות המוחלטות של יופי אדריכלי' על-פי המופת היווני.

הנושא הוא עמד גם במרכז היצירה Die Grundlagen Des Neunzehnten Jahrhunderts ('יסודות המאה ה-19'; 1899) של הוסטון סטיוארט צ'מברלין: הגרמנים הם מושיעי העולם ונושאי תרבות המערב; כול הישגי התרבות בעת החדשה העידו על שלהבת רוחם, שנתחלשה במאבק בלתי פוסק; ה'ארים' התקיימו בתום ה'תוהו ובוהו של הגזעים', אך גזע ממזר, היהודים, נכנס להיסטוריה בדיוק ברגע שנכנסו ה'ארים', ועתה ניצבים השניים זה מול זה במאבק חסר פשרות, עד הסוף; היהודים הם הניגוד ל'ארים': הם חסרי יכולת להתרומם לרמת חשיבה ותרבות גבוהות יותר, מאפיינת אותם תאוה עזה לעוצמה החסרה כול עומק מטפיסי; מלחמת הגזעים, אליבא דצ'מברלין, היא מלחמה כוללת היכולה להסתיים רק בחידלון או בניצחון; ה'ארים' זקוקים למנהיג כדי לגבור על היהודים, ולקראת סוף ימיו האמין צ'מברלין שאומנם נמצא האיש: היטלר. ספרו של צ'מברלין הוא

מהיצירות הקלסיות של המחשבה הגזענית; הוא זכה בתפוצה נרחבת, והיה הסיכום של כול הידע על הג' של המאה ה-19.

גם ספרו הפופולרי של יוליוס לנגבן, Rembrandt Als Erzieher ('רמברנט כמחנך'; 1890) סייע לאימוץ דת גזענית: על הגרמנים להיעשות שוב ליוצרים, על-ידי קבלת דת הממזגת יסודות תיאוסופיים עם יסודות סודנבורגיים (Swedenborgianism). על-פי לנגבן, ירדה 'רוח החיים' מן היקום אל ה'פולק'. הג' הפכה למיסטיקה המבוססת על תנועות העוסקות בתורת הנסתר. לנגבן לא היה היחיד בכך, כי בראשית המאה ה-20 היתה במינכן חבורה שלמה של פילוסופים 'יקומיים', ביניהם לודוויג קלגס, שניסחה רעיונות דומים. לדעתם, לדם ה'ארי' תכונה מיוחדת המאפשרת לו להתמזג בעולם העל-חושי ולשקף את היקום. באמצעות חוג זה ספג אדולף היטלר, שהאמין בחוכמות נסתרות, את המיסטיקה של הגזע ולא את מהותו המדעית. הסוג ההוא של ג' זכה להצלחה רבה באזורים פרוטסטנטים יותר מבאזורים קתוליים. התיאולוגיה הקתולית נתנה למאמיניה השקפת עולם מוגדרת היטב מכוח הסמכותיות של המדרג הקתולי. לעומתה לא היתה לעולם הפרוטסטנטי תיאולוגיה אחת ויחידה ברורה, והוא גם היה קשור למדינה החילונית. ואולם, ההבדל בין קתולים לפרוטסטנטים היה הבדל של דרגה בלבד: בסופו של דבר הסתגל רובם הגדול של הקתולים והפרוטסטנטים כאחד למדיניות הגזענית של הנציזם-סוציאליסטים, ואילו כמה תיאולוגים בולטים משתי הדתות נקטו עמדה המתנגדת לה.

המדע הוסיף לתרום לג'. בספרו L'Aryen., Son Rôle Sociale ('הארי: ייעודו החברתי'; 1890), קשר ושה דה לפוז' את הצורך באבגניקה גזעית עם האידיאל של גובינו בדבר עליונות ה'ארים'. אך האבגניקה מהסוג ההוא נעשתה פופולרית בעיקר בגרמניה, ובה הומצאו שיטות שלפני-כן לא השתמשו בהן כדי לאפשר ל'ארים' להתרבות בתנאים אידיאליים. שיאה של ההתפתחות בכיוון ההוא הושג בגרמניה הנאצית עם הניסיון שעשו אנשי הס"ס במטרה להבטיח את טוהר הגזע על-ידי זיווג מבוקר של זכרים ונקבות שנבחרו בקפידה ונמצאו בעלי תכונות 'אריות' אותנטיות (Lebensborn). בתוכניות מן הסוג ההוא הובא בחשבון גם עקרון המתת החסד (אותנסייה) ואומנם, הנאצים עתידים היו ליישם אותו. לעיקרון ההוא, שעל-פיו יש להשמיד את כול החולים חשוכי המרפא, את חולי הנפש ואת כול בעלי הפגמים הגופניים, ניתן צידוק בכך שאותם חולים ובעלי-מום ייצגו את התנוונות ה'גזע העליון', שבדרך-כלל נתקשרה לתופעת נשואי התערובת. את המושג 'ניוון' קיבלו הגזענים מפסיכיאטרים כז'ן-בטיסט מורל וצ'זרה לומברוזו, שסברו כי חולשות עצבים ופגמים גופניים מסוימים מעידים על אישיות מנוונת. באמצעות האבגניקה הפך הסטריאוטיפ ה'ארי' ל'נבואה המגשימה את עצמה': אם אין הגזע משקף אותו, כי אז חובה לערוך 'טיהור' בשורותיו עד שיגבר הטיפוס האידיאלי. במאה ה-19 תרמה התיאוריה הרפואית לג' גם מחוץ לעניין האבגניקה. המונחים הרפואיים של מחלה ושל בריאות שימשו לתיאור מה שכונה ה'גזעים הנחותים', שתוארו בצורה סטריאוטיפית כנעדרי כוח, עזוז וגבריות, שנחשבו לחיוניים לקדמה. הרפואה איששה את האידיאל החברתי של מכובדות, וכול הסוטה מהנורמה נחשב לחשוד מבחינה מוסרית ורפואית. מה שמכונה נורמליות

מינית ואיפוק מיני נחשבו יותר מכול לעדות לבריאותה של חברה, ואותם שלא הלכו בתלם, הסוטים במחנה מינית, נחשבו לסובלים מהתערערות עצבים, למעוותים ולנוטים למות. לקראת סוף המאה ה-19 תוארו גם היהודים, הזרים האמיתיים או המדומים, במונחים רפואיים. כך למשל סבר הפסיכיאטר המפורסם ז'ן מרטן שרקו שיהודים נוטים יותר ללקות במחלות עצבים ובהיסטריה. אין פירושו של דבר שאותם רופאים היו בהכרח גזענים. שרקו, למשל, סבר שניתן לרפא כמה יהודים. ואולם, הסובייקטיביות של הרפואה, וקביעותיה המוסריות – להבדיל מקביעותיה הרפואיות – נקלטו בקלות בג'. אכן, הג' ניצלה היטב את פחדי המעמדות המכובדים נוכח 'פעמי הקדמה'.

הקשר בין ג' ובין מיניות היה ישיר: הג' התייצבה כמגינה על המכובדות של המעמד הבינוני, וייחסה ל'גזעים הנחותים' להט מיני מסוכן שנראה היה מאיים על יציבות החברה ולכידותה. תחילה הטיחו בשחורים, ואחר-כך ביהודים, את האשמה שאין הם יודעים מהי אהבה אלא רק מהי תאוה, ותאוותם מכוונת לנשים בנות 'הגזע העליון'. להט מיני גדול מדי או להט מיני אסור יוחס לנטייה מולדה לעצבנות ולא-יציבות המאפיינת יהודים, הומוסקסואלים וחולי-נפש – אותן קבוצות שלימים ביקשו הנאצים לרצוח, בעת שכמה רופאים מילאו תפקיד חשוב בתהליך הרצח (רופאים נאצים). מלחמת הג' כוונה בעיקר נגד היהודים, ואולם, הג' ביקשה לחסל את כול מי שנחשבו למסכנים את בריאות הגזע העליון, בריאות שנראתה הן במראה החיצוני והן בהימנעות מסטייה מן המוסר ומאורחות החיים של הסדר הקיים.

ההתפתחויות הללו בג', במחצית השנייה של המאה ה-19, יובאו גם לאמריקה. בסוף המאה ה-19 הגיעו לאמריקה גלי מהגרים מאירופה המרכזית והדרומית, והתורות הגזעניות שכבר לפני-כן יושמו ביחס לשחורים, הורחבו במטרה לכלול בהן את כול שאינם ממוצא אנגלו-סקסוני. אופייני, בהקשר זה, חיבורו של מדיסון גרנט *Passing Of The Great Race* ('שקיעתו של הגזע הגדול'; 1916), שנועד להזהיר את האמריקנים שהאומה עומדת לאבד את אופייה הצפוני עקרונות גזעיים היו צידוק מסוים להגבלות על מהגרים שלא היו ממוצא צפון אירופי. באותה עת שבה ניכרה תסיסה נגד ההגירה הגדולה, הוחמרה גם הפרדה הכפויה בדרום בין לבנים לשחורים. ההפרדה הפיסית בין לבנים לשחורים היתה השינוי המהפכני ביותר ב'תקופת השיקום' (1865-1877) שאחרי מלחמת האזרחים; בדרום הונהגה ההפרדה בהקפדה רבה, אך היא היתה קיימת גם בערי הצפון, באמצעות הגבלות על השחורים במגורים. התקוות לאמנציפציה מלאה נופצו, כי מחסום הצבע הוסיף להתקיים בתודעת בני שני הגזעים. אותן האשמות שהוטחו באירופה נגד הגזע היהודי ה'נחות', כוונו בארצות-הברית גם נגד השחורים. שוב הועלו הטענות הישנות בדבר המראה החיצוני, מידות הגולגולת וחוסר המוסריות כביכול. אפילו ההבדלים שחשבו שהם קיימים בשיער ובריח, ושבהם השתמשו לעיתים האנטישמים כדי לציין את ההבדלים הגזעניים, הופנו כלפי השחורים. חשובות במיוחד היו ההאשמות בהעדר איפוק מיני שהוטחו בשחורים שנחשדו באונס לבנות, כפי שהגזענים באירופה היו עתידים להאשים את היהודים באונס נשים 'אריות'.

בצרפת היתה הקתוליות מכשול בדרך התפתחותן המלאה של התורות הגזעניות, בעיקר בקרב המעמד הבינוני והגבוה. תחילה היתה האנטישמיות תופעה הקשורה בשמאל יותר מאשר בימין. היהודי סימל את ניצול מעמד העובדים. הדעה שהיהודים שולטים בקפיטליזם של ההון שבתה כליל את דמיונם של ראשוני הסוציאליסטים הצרפתים, כגון אלפונס דה טונסל, שספרו Les Juifs, Rois De L'Epoque ('היהודים, מלכי התקופה'; 1845) טבע סיסמה והיא נפוצה בצרפת ובגרמניה כאחת. אדואר-אדולף דרימון, שיצירתו La France Juive ('צרפת היהודית'; 1886) הפיצה את האנטישמיות, הבליט את קנוניית היהודים, כביכול, שמטרתה השתלטות על צרפת. דרימון כתב על רקע פשיטת-הרגל של החברה לכריית תעלת פנמה ושל Union Général, בנק קתולי. בשערורייה היו מעורבים גם יהודים. ה'אנטי-דרייפוסרים' כדרימון ואוגיסטמוריס ברוס העמידו אומנם את הגזע הצרפתי כניגוד לגזע היהודי, אך הקפידו לשלם מס שפתיים לדת היהודית, והדגישו שאין לפגוע לרעה ביהדות, למרות שסברו שהיהודים בני זמנם היו חומרניים. אנשים כאלה היו פופוליסטים, סוציאליסטים לאומיים, שרצו להפעיל את כוחה של המדינה כדי לבטל את הקפיטליזם של ההון ועם זאת לשמור על ההיררכיה החברתית. לדעתם יש להבטיח לפועלים את הזכות לעבודה ולעודדם להיות בעלי רכוש קטן. דבר זה ניתן לעשותו אם יגורשו היהודים ורכושם הנראה עצום יוחרם לטובת האומה. דעות דומות השמיע בגרמניה אויגן קרל דירינג, שהגן על זכות העובדים להתאגד באיגודים מקצועיים ולשבות, ועם זאת שפך על היהודים בספרו Die Judenfrage ('שאלת היהודים'; 1881) זרם שוצף של שנאה כאל 'גזע נחות'.

לפני מלחמת-העולם הראשונה גברה בכול מקום הג', במיוחד בצרפת על התנועות הסוציאליסטיות הלאומיות שלה בהשראתם של דרימון ואחרים, שזכו בתמיכה נכבדה בקרב המעמדות הנמוכים. את אקסיון פרנסיז אין להגדיר כגזענית. שרל מורס, מדריכה הרוחני של התנועה, שנא את היהודים, את הגרמנים ואת האנגלים, אך תפיסתו לא היתה מושתתת על הטיעונים הגזעניים המקובלים. לדעתו, צרפת האידיאלית חייבת להיות קתולית ומלוכנית, ואין בה מקום לדת חילונית כלשהי.

נוסף לסוציאליזם הלאומי היתה התרומה העיקרית של צרפת בתחום הג' במחצית השנייה של המאה ה-19 ה'פרוטוקולים של זקני ציון', זיוף שפוברק בעצם ימי פרשת דרייפוס. ה'פרוטוקולים' התיימרו להיות זיכרון דברים של אסיפה סודית שבה השתתפו ראשי היהדות הבין-לאומית, ושבמהלכה הותוותה, כביכול, תוכנית לכיבוש העולם באמצעות ה'עורמה והכוח'. למעשה פוברקו ה'פרוטוקולים' בפריס בשיתוף-פעולה עם ראש ה'אוכרנה' (המשטרה החשאית) הרוסית הצארית. את ניסוח ה'פרוטוקולים' עשו צרפתים. ה'פרוטוקולים' נועדו לאשר את כול התיאוריות בדבר קיום קנוניית יהודים, שהפכו לרכיב חשוב במחשבה הגזענית, ושעתידות היו להיות נחלת כלל הגזענים אחרי מלחמת-העולם הראשונה. בארצות-הברית, למשל, עשה התעשיין הנרי פורד להפצת ה'פרוטוקולים'. פליטים רוסים שנמלטו ממולדתם אחרי השתלטות הבולשוויקים הפיצו את ה'פרוטוקולים' בגרמניה, ובמהרה נהיו שם ה'פרוטוקולים' לספר יסוד של הימין. היטלר, למשל, האמין שהכתוב בהם אכן אמת.

באיטליה לא זכתה הג' להד רב. הקתוליות – מזה, והלאומיות ההומניסטית של ג'וזפה מציני – מזה, שמו מעצורים חזקים להתפתחות הג'. האנטישמיות הקתולית היתה קיימת גם באיטליה כפי שהיתה קיימת בצרפת, אך היא לא יכלה לתמוך בג', שמעצם מהותה שללה את תקפות הטבילה; יתרה מזו: כאידיאולוגיה חובקת-כול היה בג' משום איום של דת יריבה. הברית היעילה ביותר בין הג' ללאומנות נכרתה באירופה המרכזית והמזרחית. בקרב אומות רבות, כגון רומניה, הונגריה ופולין, היו היהודים המגזר ה'בולט ביותר לעין' של המעמד הבינוני של הסוחרים. יתרה מזו, מציאותה של תרבות גטאות עירוניים עודדה את האמונה בדבר הבדלים גזעיים. גם בארצות ההן החלישה הקתוליות את חדירת הרעיון הגזעני. ואולם, ההרגשה שרווחה באותן ארצות כאילו הלאומנות נתונה במצור מבית ומחוץ עודדה ג', ואפשר היה להשתמש בג' כדי להצדיק את הבלבדיות האתנית שלהן ואת עליונותה. ללאומנות מן הסוג הוא ביקשה תמיד לבטל את האמנציפציה של היהודים.

בגרמניה קמו ב- 20 השנים האחרונות של המאה ה- 19 קבוצות ומפלגות רבות בעלות השקפות אנטישמיות. אחדות מהן, כגון המפלגה הנוצרית-הסוציאלית מיסודו של אדולף שטקר ששגשגה ב- 1887-1894, היו שמרניות וביססו את האנטישמיות שלהן על הפרוטסטנטיות המקובלת. ארגונים אחרים, כאיגוד האיכרים של חבל הסן (Bauernverein; 1887-1894) מיסודו של אוטו בקל ואיגודים אנטישמיים שנוסדו בידי אנטישמים אחרים, היו בעלי אוריינטציה חברתית-לאומית וגזענית. לשיא כוחן הגיעו בשנת 1893, כאשר כול הקבוצות האנטישמיות שהתאחדו, קיבלו בבחירות כ- 116,000 קולות, אך מיד אחרי-כן החלה ירידתן המהירה והן עסקו במריבות הדדיות. חשובה יותר היתה הברית בין המפלגה השמרנית הגרמנית ובין הכוחות האנטישמיים (תוכנית טיוולי, 1892). השמרנים סברו שיש לשלול מהיהודים את מעמדם האזרחי מפני שגרמניה היא מדינה נוצרית, ופלב רב השפעה במפלגה נעשה לגזעני במהלך מגעיו עם ה-Bund Der Landwirte (אגודת בעלי הקרקעות הגדולים), ששנים רבות עסק בהפצת הג'. עד מלחמת-העולם הראשונה לא פנו השמרנים אל דרך האלימות; להוציא את רוסיה הצארית, שבה עודדה הממשלה מדי פעם בפעם פוגרומים, הצטמצם השימוש באלימות לקבוצות שוליים.

מאידיאולוגיה לתנועת המונים; הג' והפוליטיקה. לפני 1918 מצאה הג' קרקע פורייה גם בקרב כיתות קטנות שונות שהתחרו זו בזו. הכיתות ההן המשיכו את המסורת המיסטית ולא את 'המדעית': התעניינו באדם ה'ארי' כיצור של השמש, בגלל קשריו עם היקום, וגיבשו את האידיאל שלהן על סמך דימויים מהסוג שהוא במקום על סמך האנתרופולוגיה או הבלשנות. כך, למשל, פרסם באוסטריה לנץ פון ליבנפלס כתב-עת קטן, ומכר אותו ברחובות וינה. שם כתב-העת היה 'Ostara' (על שם אלילת האביב הגרמנית), וכתרת המשנה שלו היתה: Zeitschrift Fuer Blonde ('כתב-עת לבלונדינים'). אפשר שגם היטלר, שגזענותו באה לו ממקורות מהסוג ההוא, נמנה עם קוראיו. בספרו מין קמפף מספר היטלר, שנעשה לאנטישמי אחרי שראה ברחובות וינה יהודים מאירופה-המזרחית, לבושים בבגדיהם השחורים המוזרים. תגובתו של היטלר לא היתה שונה מתגובתם של רבים במחצית השנייה של המאה ה- 19 למראה בני-אדם שנראו מוזרים, וחשו כי הם נקראים לפתוח

במלחמת גזע בשם הרוח הגרמנית. הנס פרידריך קרל גינתר, מחשובי התאורטיקנים של הג' בקרב הנאצים, שם את הדגש בהבדלים הפיסיים שבין הגזע ה'ארי' ובין הגזע היהודי, ואף חיבר רשימה של תנועות ותווים פיסיים 'יהודיים' אופייניים. לעומתו מיעט מתנגדו, הפסיכולוג לודויג פרדיננד קלאוס, בחיבורו Die Nordische Seele ('הנשמה הנורדית'; 1932) בחשיבותו של המראה החיצוני, וטען ש'התכונות הפנימיות' של הגזע הן המכריעות. בזאת ניסה קלאוס לעקוף את הקושי הטמון בכך שלא כול המכונים 'ארים' היו בלונדים, דקי גו ומחוטבים.

אף שהמחשבה הגזענית לא השתנתה שינוי של ממש, הסתייעו אחרי 1918 בעוד גורמים חדשים לביסוסה. הפסיכולוגיה החלה להבליט את ההבדלים בין הגזעים: לא הפסיכולוגיה של פרויד, אלא, למשל, הפסיכולוגיה שבאירופה נתקשרה עם יונג ובארצות-הברית עם מקדוגל. מקדוגל, למשל, טען שחוש העדר חלש אצל העמים הצפוניים וחזק בקרב עמי הים-התיכון. מחוץ למקדוגל היתה אסכולה שלמה של פסיכולוגים אמריקנים שהשתמשה במבחני רמת משכל כדי להוכיח את מסקנותיה הגזעניות. הפסיכולוגיה של יונג נטתה לגלוש לתחום הסימבוליזם המיסטי; והדגש שהושם באבות-טיפוס בלתי משתנים, קיבל בקלות גוונים גזעיים. שנים מספר ערך יונג כתב-עת חשוב לפסיכולוגיה שיצא לאור בשלטון הנאצים. מדענים רבים נטו להפריד בין המעבדה, שבה נשארו נאמנים לשיטה המדעית, ובין העולם החיצוני, שבו התייחסו ביראת כבוד לכול מיני תפיסות אי-רציונליות. אך ההבחנה ההיא לא עמדה במבחן, והאי-רציונליות שביחסם לתחום הפוליטי והחברתי הולידה חיש מהר פיסיקה 'ארית', רפואה 'ארית' וביולוגיה 'ארית'.

הצלחת המהפכה הבולשביקית והמהפכות בגרמניה ובמזרח אירופה אחרי מלחמת-העולם הראשונה הוסיפו עוד ממד לדינמיקה של המחשבה הגזענית. פליטים רוסים הפיצו בכול אירופה את ה'פרוטוקולים של זקני ציון' והבולשביזם נחשב לדוגמה להצלחת הקשר של היהודים. מאז ומתמיד האשימו את היהודים בערעור היציבות של העולם הנוצרי, ומאז הפך הקשר היהודי הקומוניסטי למושג מקובל ונדוש במחשבה הגזענית, והוכחה לכך היהודים הרבים בהנהגת הקומוניסטים במהפכה. אחרי המלחמה הופצו בכול רחבי ארצות-הברית דברים שטען גרנט במסגרת אקדמית. הקו-קלוקס-קלן (Ku Klux Klan) החל להתפתח במהירות, ובשנת 1923 נאמד מספר חבריו בשלושה עד שישה מיליונים. חשובה יותר היתה חדירת דעות גזעניות אל תוך הממסד שהיה נתון בלחץ מהגרים פוטנציאליים ובלחץ מדינות הדרום. אך, שלא כבאירופה, לא התגבשה בארצות-הברית שום תנועת המונים המושתתת על ג' שניסתה לכבוש את השלטון. הג' נבלעה במידה רבה אל תוך השיטה הדו-מפלגתית, אף שבשתי המפלגות נמצאו מתנגדים לתפיסות גזעניות; לא היה כול מרחב תמרון למדיניות גזענית נפרדת נגד הממסד. ואילו באירופה ניסתה הג' באמת לתפוס את השלטון.

אחרי מלחמת-העולם הראשונה נעשה ניסיון להפעיל במציאות את התיאוריה. תנועות פוליטיות השתמשו בג' כמנוע לצורכי מלחמתם באויביהם. בעניין זה אין הבדל בין הנצינול-סוציאליזם בגרמניה, 'משמר הברזל' ברומניה, או האוסטשה בקרואטיה. בעוד שגזעני המאה ה-19 נטו

להסתפק בהלכה, היו המנהיגים לאחר מלחמת-העולם הראשונה שקועים בעשייה הפוליטית של זמנם. מנהיגי התנועות הגזעניות השתמשו באלימות, שרוב הגזענים של הדורות הקודמים נטו להתרחק ממנה. המנהיגים אחרי המלחמה דרשו לא רק להרחיק את היהודים מחיי הכלכלה והחברה, אלא להשמידם. חידוש הפוגרומים ברומניה בזמן הקצר שבו השתתף 'משמר הברזל' בשלטון (1941-1940), ומעשי זוועה דומים של התנועות הגזעניות הפוליטיות בהונגריה ובקרוואטיה, הראו ברור כי בכול מקום שהג' מכה שורש פושטת האלימות.

התעצמות האלימות סייעה גם לתהליך גובר של שלילת אנושיותו של האויב. כך הצהיר דיטריך אקרט, יועצו של היטלר בראשית צעדיו בזירה הפוליטית, ששום עם לא היה משאיר את היהודים בחיים אם היה עומד על טיבם ועל טיב שאיפותיהם. היטלר קיבל את ההשקפה ההיא בשלמותה, ולא רק לתפארת המליצה, כפי שעשה אקרט, והכריז שהטיפוס האנושי הנחות היה קרוב יותר לקופים מאשר לבני הגזעים העליונים'. במטרה לעודד את אנשיו לרצח-עם, היה הינריך הימלר רגיל להשוות את היהודים לפשפשים ולעכברים, בעלי-חיים מזיקים שיש להשמידם. את 'התיעוד' לתיאוריות הללו סיפקה התעמולה שהופנתה אל ההמונים.

הדרישה לעבור לאלימות באה במידה רבה מן התנועות הסוציאליסטיות הלאומניות. 'לגיון המלאך גבריאל' של קורנליו קודרינו ברומניה, על 'משמר הברזל' שלו, היה תנועה של איכרים שמשכה אליה גם את עובדי התעשייה. כרוב התנועות מן הסוג ההוא באירופה המזרחית הנחשלת, הדגישה גם התנועה ההיא את האופי הלאומי והמיסטי של הנצרות, וצירפה אליה גם את האמונה בקיום קנוניה של יהודים וקומוניסטים. לאכזריותו של 'משמר הברזל' הקבילה בהונגריה תנועת 'צלב החץ' הגזענית של פרנץ סלשי, שבין חבריה היו עובדי תעשייה רבים (43%). התנועה הלאומית של האוסטשה טבחה בתקופה הקצרה שבה נתקיימה מדינה קרוואטית עצמאית (1941-1944) יותר מחצי מיליון סרבים ויהודים בדרך פרימיטיביות ואכזרית ביותר. בסלובקיה חוקקה מפלגתו של אנדרי הלינקה חוקי גזע אנטי-יהודיים מן האכזריים ביותר. ההתנגדות להם בקרב המפלגה היתה צנועה, למרות שרבים בשורותיה היו קתולים ואנשי כמורה. באותן ארצות הצליחו אפוא תנועות גזעניות למשוך אליהן את המעמדות הנמוכים בדיוק בשעת כניסתם ככוח לחיים המדיניים. באירופה המרכזית, שבה היו מפלגות סוציאליסטיות וקומוניסטיות חזקות, גייסה הג' לשורותיה בעיקר את מעמדות הביניים. אך באוסטריה ובבוהמיה באו הקבוצות הגדולות הראשונות שהצטרפו לנציונל-סוציאליזם של היטלר דווקא מקרב מעמד העובדים. שם היה הגורם המכריע לא הפחד מפני האיום הבולשביקי, אלא התחרות מצד פועלים סלביים, כגון הצ'כים.

בגרמניה, שבה היה מושג ה'מכובדות' בעל חשיבות רבה, דרש מצע המפלגה הנאצית רק לסלק את היהודים מהשתתפות בחיי האומה. אך ה'מכובדות' ההיא לא מנעה מצעירים מן המעמדות הנמוכים מלהצטרף לס"א וליטול חלק במלחמת האזרחים ברחובות נגד אויבי הנאצים. הצירוף עלה יפה והתנופה נשתמרה. ואולם, משעה שעלו הנאצים לשלטון שוב לא היו זקוקים לאלימותם של הצעירים, וב-1934 רוסן הס"א וכוחו ניטל ממנו.

מדיניות של מלחמת גזע חייבת היתה להתנהל בידי תנועה השואפת להשיג את תמיכת המעמד הבינוני כדי שתצליח בארץ ספוגה ערכים בורגניים. היא גם היתה חייבת להיות תנועה 'מכובדת', שאינה דוגלת במדיניות הפוגרומים בדומה לשל 'משמר הברזל' או למשפטי הלינץ' שנערכו כפעם בפעם בארצות-הברית. מעשי קנאות מהסוג ההוא המכוונים נגד יחידים כבר היו מיושנים. במקומם הפעיל הנציגול-סוציאליזם תהליך של שלילת צלמו האנושי של האויב הגזעי, ובאופן זה שוב לא היו התקפותיו מכוונות נגד יצורי אנוש, אלא נגד עיקרון של רשע.

הג' הגיעה למימושה המלא ברצח-העם, לא באלימות גלויה אלא בשיטתיות ביורוקרטית. הטקטיקה של היטלר דרשה להתגבר בהדרגה על מכשולים ולהפעיל שיטות תעמולה ואינדוקטרינציה. אפשר לזהות בקלות את ציוני הדרך הראשונים במאמצי הנאצים לכונן מדינה גזענית ראשונה באירופה. חשיבות מכרעת היתה לחוקי נירנברג (1935), בכך שלא זו בלבד שנתנו גושפנקה חוקית להפרדת היהודים מן הנוצרים, אלא גם הגדירו בדיוק מי נחשב ליהודי, דבר שהמחשבה הגזענית לא הבהירה בדיוקנות משפטית מספקת. על-פי החוקים ההם נחשבו ליהודים אותם שמוצאם יהודי לחלוטין או ששלושה רבעים ממוצאם יהודים. מי שהיו לו רק שני סבים יהודים נחשב ל'חצי יהודי'; מישלינגה כאלה נידונו למעשה לכליה מחוסר צאצאים, כי אסור היה להם לקיים יחסי מין הן עם יהודים והן עם 'ארים'. החוקים הללו גם הגדירו לראשונה בדיוקנות משפטית מי הוא 'ארי': הסבים משני הצדדים חייבים היו להיות בני הגזע ה'ארי'. עם זאת, כדי להתקבל אל העילית הגזעית של ה'ס'ס חייב היה המועמד להתחקות אחר מוצאו עד לתקופה שלפני מתן אמנציפציה רבה יותר ליהודים (1850). בכך היתה הג' לחלק בלתי נפרד מן המערכת המשפטית של מדינה ראשונה במעלה באירופה. כיבושי הנאצים במלחמת-העולם השנייה היו מבחן. בכך היתה הג' לחלק בלתי נפרד מן המערכת המשפטית של מדינה ראשונה במעלה באירופה. כיבושי הנאצים במלחמת-העולם השנייה היו מבחן לעוצמת הג'. משחיפשו הנאצים שותפים ותומכים למדיניות ה'פיתרון הסופי' שלהם במדינות הגרורות. ואולם, הרודנים השמרנים נרתעו, או ניסו להתחמק, כאשר דרשו מהם הנאצים להסגיר את היהודים. ברומניה נתן תחילה המרשל יון אנטונסקו פקודה להוציא לפועל את הגירוש ואת ההשמדה, אך, כנראה ברושם המפנה בגורל במלחמה, חזר בו, בנסותו למתן את התוצאות. בהונגריה הצליח האדמירל מקלוש הורטי לעמוד בהתנגדותו מול לחץ הנאצים כול עוד לא כבשו את ארצו. במערב מסר המרשל אנרי-פיליפ פטן לידי הגרמנים את היהודים הזרים ששהו בצרפת כפליטים, אך השתדל להציל את היהודים הצרפתים מהגירוש. יש להבחין בדקדקנות בין צורות הרודנות הריאקציונריות ובין הג' הפשיסטית גם לפני מלחמת-העולם השנייה. בעיני אנשים כשליט אוסטריה אנגלברכט דולפוס או פרנקו בספרד, יכלו היהודים שלא למצוא חן; אך עם זאת ייצגה הג' בעיניהם ובעיני עמיתיהם שעלו לשלטון במלחמה דבר שקשה היה להם לקבלו: היא היתה מנוגדת לקתוליות, שעליה התבססה האידיאולוגיה שלהם. וחשוב יותר, בהיותה תנועה המגייסת המונים, איימה הג' על משטריהם השמרניים.

במערב היתה ההתנגדות חריפה יותר, מפני שמעולם לא הייתה בו הג' שורשים עמוקים עד להתגברות ההשפעה הנאצית על כול התנועות הפשיסטיות. הפשיסטים, כגון תנועת הרקסיסטים הבלגים, ואפילו התנועה הנציונל-סוציאליסטית ההולנדית, לא היו בראשיתם אנטישמים, עד שהחלו לשתף פעולה עם הגרמנים במלחמת-העולם השנייה. אחרי מלחמת-העולם הראשונה היו הגזענים הצרפתיים תנועת שוליים פוליטית, ואילו התנועה הפשיסטית הגדולה ביותר בצרפת, ה־Parti (Populaire Français), נמנעה עד פרוץ מלחמת-העולם השנייה מלהכריז על מדיניות גזענית, ועד לניצחון הגרמנים על צרפת גם ראתה את ההתנגדות לבולשביזם כחשובה יותר. הפשיזם באירופה המערבית חיקה את איטליה, שעד 1938 לא היה בה רכיב גזעני בעל משקל. לבסוף, כאשר אימץ בניטו מוסוליני מדיניות גזענית, עשה זאת בין השאר מפני שניסה לתת למשטרו העייף תנופה חדשה, ולחזק את הברית עם גרמניה. הפשיסטים האיטלקים נאלצו אז לתור אחר מסורת גזענית מקומית שעקבותיה היו קלושים למדי. רוב הסופרים הגזעניים האיטלקים, כגון ג'ובני פרציזי, הסתפקו בכך שפשוט הלישו ג' מתוצרת זרה על העבר הרומאי של איטליה. מוסוליני גילה מחדש את גובינו, (שגם הג' שלו לא היתה מכוונת נגד היהודים) והתרשם גם מיוליוס אוולה, שנטה להעמיד את ה'ארי הים תיכוני' במקום ה'ארי הצפוני'. האמת היא שאוולה ניסה לקבוע את ההבדל שבין ג' חומרית ביולוגית מצד אחד, ובין ג' רוחנית, הקרובה לג' של קלאוס (ראה לעיל). מצד שני, הגזע היה בשבילו 'אידיאה אפלטונית' שהובילה לאותה דרך התנהגות אריסטוקרטית שאותה הילל גובינו לפניו. למושג ג' רוחנית היה יתרון של גמישות. המושג הוא העניק גם ממד חדש לטיפוס החדש של אדם, שלפי המובטח אמור היה הפשיזם ליצור. הג' של מנהיגי הפשיסטים האיטלקים היתה פרי אופורטוניזם, וגם אנטישמי ותיק כרוברטו פרינצ'י עסק בתעמולה למען המחשבה הגזענית מבלי להאמין בה. כאשר הפכה הג' למדיניות ממשלתו היתה סיסמתו של מוסוליני: 'מוטב אפליה מרדיפה'. ואומנם, על אף כול התלאות שעברו על יהודי איטליה וההשפלות שסבלו, הופעלה שם מדיניות רצח-העם רק בשלטון הכיבוש הגרמני.

האומות שבמלחמת-העולם השנייה נלחמו בנציונל-סוציאליזם היו מאוחדות בגינני הג'. בריטניה הפנתה מאז ומתמיד את דחפיה הגזעניים לעבר אוכלוסיות הילידים של הקיסרות. ואילו בבריטניה גופא לא הצליחה מעולם התנועה הפשיסטית של אוזולד מוזלי, למרות שאימצה את הג' כדי להוסיף דינמיות. ברוסיה צפה בעת המלחמה מדי פעם האנטישמיות הישנה, אך המדיניות הסובייטית הרשמית גינתה אותה. רק בארצות-הברית הוסיפה להתקיים הג' נגד השחורים למרות גינני הגזענות הנאצית. אך שם השפיע משקלן הרב של בעיות העבר.

הג' אחרי מלחמת העולם השנייה. אחרי מלחמת-העולם השנייה איבדה הג' כיסוד למדיניות של השלטון את יוקרתה ברוב המקומות שבהם היתה מקובלת לפני-כן. יוצאת מכלל זה היא דרום-אפריקה, שבה נהיתה הג' למדיניות הרשמית. המפלגה הלאומית נוסדה בשנת 1914 במטרה להחיות מחדש את מסורת ה'אפריקנריות' (Afrikaner). בשנות ה-20 הוחלה מדיניות האפליה נגד השחורים בכול רחבי המדינה. האפריקנרים חיסלו את הנטיות הליברליות של בני מחוז קיפטאון

דוברי האנגלית. במלחמת-העולם השנייה תמכה הכנסייה הפרוטסטנטית ההולנדית של דרום-אפריקה בכול כוחה בהפרדה בין הגזעים. בדומה ל'פרוטסטנטים גרמנים' רבים בימי הנאצים, תפסה גם הכנסייה הפרוטסטנטית ההולנדית של דרום-אפריקה את השוני בין הגזעים כגזירת שמיים. משנת 1948 הצליחה המפלגה הלאומנית לעייל סדרת חוקים האוסרת כול צורה של מיזוג הגזעים, והאוכלוסייה השחורה רוכזה בחבלי ארץ נפרדים (אפרטהייד).

המלחמה לא שמה קץ להפרדת הגזעים בארצות-הברית. המאבק למען שוויון הזכויות בשנות ה-60 הוא שהבטיח לשחורים זכות הצבעה ושוויון זכויות רב יותר. אפליה נגד יהודים בתעסוקה, בבתי-מלון ובמקומות נופש נעלמה לפני-כן, בתגובה על פשעי הנאצים. בצרפת היו התפרצויות אנטי-יהודיות ספורדיות בעת המלחמה באלג'יריה, והג' עצמה נעורה מחדש בצרפת ובבריטניה בעקבות הגירתם של שחורים, צבעונים וצפון אפריקנים מן המושבות לשעבר. כמה מעמי ערב, ובייחוד מצרים לפני חתימת הסכם השלום בינה ובין ישראל, השתמשו בג' כנשק המכון נגד מדינת היהודים. הג' הוסיפה להתקיים, אם לא בגלוי הרי מתחת לפני השטח. הסטריאוטיפ ממשיך לצור את המנטליות של בני-אדם רבים: שוב קורה שמראה חיצוני ומבנה גופני נקשרים למוסריות אמיתית ולאידאילים גזעיים במישור האסתטי. שורשים היסטוריים אגדיים ממשיכים לעיתים להיות גורם חיוני של הלאומנות המודרנית. עדיין קורה שבני-אדם רואים בחשש ובחרדה את ההבדלים שמחוץ לקהילותיהם.